

УДК 37.017.92

Ляшенко О.В., Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили

Духовність нації – проблема номер один

У статті розглянуто проблеми духовності нації, де вища освіта – основа духовного розвитку суспільства й окремої людини. Автор підкреслив, що відродження духовності – нагальне веління нашого сьогодення.

The article deals with the problem of spiritual value of the nation alt is proves that the basis of the spiritual value of the nation is higher education. The author underlines that the rebirth of spiritual value is the important task in our modern life.

Ляшенко Ольга Василівна – здобувач наукового ступеня кандидата педагогічних наук кафедри соціальної роботи факультету політичних наук Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили. Коло наукових інтересів – проблеми духовної культури.

*Істина вже давно знайдена,
навколо неї об'єдналася висока духовність,
стара істина вже існує,
її необхідно лише взяти.
(Гете)*

Вітер часу зриває листки-роки з дерева української державності, летять вони в минуле, засушуються в гербарії національної історії, а погляд наш запитально сягає майбутнього. Чому не можемо побудувати краще життя для самих себе, для свого народу? Як зміцнити наш національний дух і вже цим здійснити в повноті національне самовизначення?

Складні соціально-економічні зміни, що йдуть в Україні з кінця ХХ століття, повністю відображаються в духовній культурі української нації. Чому ж ми так повільно розгортаємо наш величезний духовно-моральний потенціал? І вже цим ми самі морально ослаблюємо наш національний дух, знесилюємося і змушуємо огірчувати сумнівами наше сумління. Тривога здригнує наш крок, надію на кращий день розхлюпуємо у щоденних негараздах і ніяк не можемо вирватися на широкий цивілізаційний шлях замість блукань в орієнтаціях – євразійський простір чи європейська дорога?.. Це наше складне сьогодні, в якому ми вимушені жити, працювати і творити. А чи не краще якнайшвидше приспішити державну ходу і порівнятися з іншими гідними та рівноправними народами?

Проблема виховання духовної культури як історичного поступу народу не може базуватися сьогодні на методологічних засадах концепції прогресу, що вибудована за останні два століття філософською реалістичною традицією. Прогрес, як зазначав Микола Бердяєв, передбачає таку ціль історичного процесу, яка не іманентна йому, тобто лежить не всередині історії, не пов'язана з якою-небудь епохою, з яким-небудь періодом минулого, сучасного чи майбутнього, а підноситься над часом і тільки тому й може визнаватися таким, що має сенс те, що всередині історичного процесу закладено.

Оскільки поряд з проблемами людського начала суспільної природи людини та способів її буттєвості не менш світоглядним запитом користується відповідь на питання, що таке духовність, то можна продовжити дискусію щодо нашого складного сьогодні і ролі духовності в побудові кращого життя для самих себе, для свого народу.

Відродження духовності – нагальне веління драматичного часу нашого сьогодні. Поряд з єдністю віри, надії та любові його вимірами є гармонія розуму, почуття і волі особистості, діалектичний взаємозв'язок істини, добра і краси. Відродження духовності – це відродження єдності всіх сутнісних сил людини, способів і форм освоєння дійсності [1, с. 290].

За визначенням В.П. Андрущенко, людська духовність – багатогранне і суперечливе явище суспільного життя, що формується як здатність переживати дійсне, минуле і майбутнє як сучасне.

Основним елементом духовності є жива свідомість людини, але свідомість активна про свою Віру, про її об'єм та про її вимоги. Це – основа, або ґрунт духовності, на якому базується і з якого розвивається своєрідний спосіб чи стиль людського життя [2, с. 19].

Варто також зазначити, що духовні цінності – це продукти духовної діяльності, вартість яких не зменшується й не зникає внаслідок їх споживання. Згідно з загальною теорією цінностей, будь-яка цінність визначається значимістю та сенсом певного явища культури, суспільства, реальної дійсності. “Значимість” та “сенс” певного фрагмента дійсності підкреслюють у даному випадку “доцільність без мети”, за Кантом, тобто коли стверджується самоцінність чогось і воно не розглядається як засіб для інших цілей. Така своєрідність духовних цінностей обумовлює їхню властивість задовольняти потреби не одноразовим актом споживання, що спостерігаємо у випадку з матеріальними цінностями, а такими, що відновлюється. Духовне споживання – це відтворююче споживання, а тому духовні цінності не лише в житті окремих індивідів, а й цілих спільнот, насамперед, таких сталих, як етноси й нації, відіграють суттєву роль консолідуючих та ідентифікуючих чинників.

Властивість духовних цінностей – в їхній незнищеності, довготривалості, тенденції для увічнення. Така властивість духовних скарбів зумовлює специфічність їх функцій, у тому числі коли говоримо про функції в житті того чи іншого народу на будь-якій стадії його етноісторичного розвитку [3, с. 171].

Отже, проблема духовності нації – проблема номер один. Сучасний стан розвитку українського суспільства характеризується кількома визначальними рисами, серед яких – формування духовної культури народу, оскільки місце країн

у світовому розвитку XXI ст. визначатиметься насамперед рівнем духовності народу. За прогнозами ж філософів і соціологів, XXI ст. має бути століттям освіти та інформації. І ми добре усвідомлюємо, що рівень розвитку нашого суспільства, його духовність та інтеграція у світові процеси буде визначатися рівнем освіченості народу, оскільки вища освіта – основа духовного розвитку і окремої людини. На сучасному етапі перед вищою школою і педагогічною наукою загалом стоїть низка важливих завдань, серед яких – формування духовної культури майбутніх фахівців, від якості якої залежать інтелектуальний, культурний, моральний рівень народу і ставлення до нього в світі. Усвідомивши необхідність інтеграції у світову спільноту, необхідно орієнтувати освіту на загальнолюдські цінності та пріоритети.

Стародавні літописи свідчать, що життя в Україні завжди будувалося за принципами гуманізму і глибокої духовності. Висвітленню цих високих ідеалів присвячені праці Г. Сковороди, М. Драгоманова, М. Грушевського, М. Костомарова, О. Духновича та багатьох інших філософів, педагогів, психологів, антропологів тощо. Отже, подальший розвиток на засадах духовності, моралі і культури потребує вдосконалення системи освіти, і в першу чергу, вищої.

Закон України “Про освіту”, в цьому зв’язку, визначає головними факторами гуманізм і демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей над політичними інтересами, органічний зв’язок з національною історією, культурою і традиціями, гнучкість та прогностичність системи освіти [4, с. 46-47].

У світовій педагогічній літературі, і зокрема, українській, все гучніше лунає думка про те, що важливішою функцією освіти на всіх рівнях є стимулювання внутрішнього духовного життя особистості як шляху до самосвідомості і самоідентифікації.

Вже сьогодні кожний український вищий навчальний заклад повинен належно виховувати, в атмосфері вільного творчого навчання, високоосвічену, індивідуально неповторну особистість, здатну генерувати оригінальні для суспільства ідеї, незалежно мислити та діяти згідно з принципами добра і справедливості.

Крім того, особлива увага повинна приділятися самому студенту, адже кожна людина, кожна особистість – це неповторний всесвіт, і цінність її полягає саме в її неповторності та

самобутності [5, с. 29]. Саме тому потрібно акцентувати увагу педагогів на всебічний розвиток особистості майбутнього фахівця, на духовне і культурне збагачення, підвищення морального, етичного та естетичного рівнів. Необхідно створити всі умови для самовдосконалення та реалізації внутрішнього потенціалу кожної особистості.

Врешті-решт, йдеться про виховання вільної людини не у зовнішньому, а у внутрішньому розумінні поняття “свобода”. Джон Дью вважає небезпечним і хибним прагнення людей прислухатися до правителів держави, звичаїв, традицій як віру в те, що “існує певний голос, настільки авторитетним, щоб заглушити потребу у самостійній традиції. Водночас, як зазначає М. Бердяєв, “особистість, що усвідомила себе, слухає внутрішній голос і підкоряється лише йому – не підкоряється зовнішнім голосам. Найвеличніші з людей завжди слухали виключно внутрішній голос, відмовляючись від конформізму у відношенні до світу.

Від школи незалежної України багато залежить, чи виховає вона покоління, готове знову бездумно виконувати “волю начальства”, чи піде своїм шляхом до висот духовності, національного відродження, свободи [6, с. 68].

Тож маємо плекати надію, що кожна особистість в Україні обере високу духовність, мораль, віру, надію та любов. Саме на цих засадах ми й примножимо велич своєї держави, а для цього кожний має постійно вдосконалюватися духовно. “Наше християнське життя – це військова служба. Але якщо я сам не Геркулес, то Христос є для нас зразком багатьох героїв. Під його знаменами ми боремося”, – повчав свого часу Г. Сковорода [7, с. 300].

За глибоким переконанням науковців, основою основ у становленні особистості та суспільства має бути духовність. Головним є те, що обирає кожний із нас: духовність чи бездуховність. А вибір цілком залежить від духовного підґрунтя особистості.

“Кожний член нації – це вартовий, що пильно й совісно повнить свій обов’язок на високому посту Честі народу... І горе тому народові, котрого сини не однакові вартіві”. Напевно, в цьому вислові видатного патріота Симона Петлюри якнайповніше відображено і причини трагічних невдач, і єдиний “рецепт” успіху українського народу. А ще – клич до нас, українських педагогів та до всіх, хто вважає себе елітою нації. Бо

ми повинні бути не просто такими “вартовими Честі”, а тими, хто цих “вартових” формує, шикує і озброює. І, дійсно, за словами Д. Рікардо, народ, який не має честі, не матиме й хліба.

“...То стрепенися, народе мій, од сплячки і в злагоді йди до стягів наших”. Отож, маємо ще один шанс почути цей вічний поклик невідомого автора “Велесової книги”, що витає над нами уже друге тисячоліття.

Література

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій. – 2-ге вид., випр. й доп. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
2. Ярмусь Степан. Духовність українського народу. Короткий орієнтаційний нарис (Накладом Товариства “Волинь”). – Канада, 1983. – 227 с.
3. Життя етносу: соціокультурні нариси: Навчальний посібник / Б. Попов (керівник авт. колективу), В. Ігнатів, М. Степка та ін. – Київ: Либідь, 1997. – 240 с.
4. Беланова Римма. Духовність. Гуманізм. Вища освіта // Рідна школа. – 2001. – № 9.
5. Римма Беланова. Стан духовного розвитку особистості на зламі віків // Рідна школа. – 2001. – № 3.
6. Красицький Михайло. Чи стимулює шкільна освіта внутрішнє життя особистості? // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001. – № 2.
7. Сковорода Григорій. Твори: У 2-х т. – К.: АТ “Обереги”, 1994. – (Гарвард, бібліотека давнього українського письменства). Т. 2: Трактати. Притчі. Переклади. Листи. – 408 с.

Надійшла до редколегії 14.10.2002 р.